

ЗА ПАРАЛЕЛА МЕЖДУ СОЦИАЛНО-АДМИНИСТРАТИВНИТЕ СИСТЕМИ НА ТРАКИТЕ И ГАЛАТИТЕ В III В. ПР. Н. Е.

Юрий Кабакчиев

Когато става въпрос за появата на галатите в различните райони на елинистическия свят, обикновено се разсъждава от позицията на становището за тяхната всеразрушаваща сила. Не липсват разбира се и опити да се опровергае подобно становище от филологически позиции, доколкото то било възникнало под влияние на Полибий. В този случай като основен довод срещу "опасността" (ὁ κίνδυνος) от галатите в Тракия се търси в тяхната малобройност при сравнението с онези, които нахлули в Елада.¹ Всъщност обаче Полибий е съвсем категоричен когато твърди, че галатите представлявали κίνδυνος εἰς Βυζαντίους и съвсем не разпростира опасността от тях върху цяла Тракия.²

Всъщност въпросът за нетърпимостта между пришълците и местното население не трябва да се решава с оглед на количествени показатели и на причинени опустошения, които впрочем не били нещо необикновено в епохата на Александър и на неговите наследници. Апокалиптичният тон на известията за галатските действия най-вероятно се дължи на общоотрицателната позиция, от която древните автори пишат за неспокойните северни съседни на класическия северносредиземноморски свят. Освен всичко друго враждебната позиция е имала едно твърде сериозно основание, загатнато в един пасаж на прочутия Протогенов декрет. От споменатия текст е видно, че голяма част от местното население в градската територия на Олбия охотно се присъединило към нашествениците - скири и галати.³ При това данните от декрета, сочещи съгрудничество между пришълци и местно население, не са изолирани. Според Юстин в Делфийския поход като съюзници на галатите са участвали тесалийците и енианите.⁴ Малко по-късно пък (според епиграма, цитирана у Стефан Византийски) галати, пеони и агриани действали съвместно в Мала Азия.⁵

От посоченото излиза, че всъщност галатите са се сблъскали не с тоталната нетърпимост от страна на различните общности в Североизточното Средиземноморие, а напротив, при движението си из този район характерът

на контактите е бил диференциран съобразно с формите на отделните социални модели, които им се изпречвали. В този смисъл е естествено да очакваме една повишена интегративност при случаите на контакт с по-примитивни колективи в областите, изолирани или отдалечени от големите политически, икономически и културни центрове на елинистическия свят. Обратно, нетърпимостта е градираща пропорционално с приобщеността на хората от останалите райони към елинистическия модел. От подобна позиция е понятна и търпимостта на общности или социални групи, дискриминирани в рамките на посочения модел, както и общоотрицателната позиция на авторите, чието творчество било съществен елемент от неговата духовност.⁶

Изброените факти показват, че при преценката за отношенията между келти и траки, не трябва да се ползваме от тенденциозните емоционално-политически оценки на античните автори, а да се опитаме да разберем какво точно се крие зад кратичкият израз на Т. Ливий "...Ubi (in Thraciam-M.N.) cum resistensibus pugnando, pacem petentibus stipendium imponendo Byzantium quum pervenissent..."⁷ Последното пък означава, че е потребен един по-задълбочен и разностранен анализ към съвместимостта на двата социални модела - тракийския и келтския, в това число и чрез сравнението на присъщите им административни структури, които са външният израз на всяка социална система. Досегашните изследвания (в това число и онези на уважавания от всички ни юбиляр) представляват солидна основа за подобен подход.

Вече съм имал възможността да изложа съгласието си⁸ със становището, че отделните райони на предримска Тракия по силата на различни обстоятелства са се развивали неравномерно в икономически и съответно - в социален план.⁹ При все това в периода след V в.пр.н.е. като основен тип обществени отношения се налагат онези между селяните-общинници и аристократичната върхушка.¹⁰ Споменатият процес разбира се не е протичал еднотипно във всички райони на Тракия и едва ли ще бъде грешка, ако приемем, че най-интензивно той се проявил в земите на югоизток от диагонала между устията на Дунав и на Струма. Приоритетна в случая е организиращата роля на одрисите "по род" и на водещата ги династия, които успели да изградят и съответстващия административен модел. Така върху основата на двустепенната социална система кристализирала троична рангово-административна структура: цар и съуправляващи династи от владетелското семейство, царски чиновници, служители, войни (одриси "по род"), селяни-инородци.¹¹

Именно в този район и в тази среда се настанили за няколко десетилетия пришълците-галати, които така и не успели да се задържат тук за по-дълго време. Всъщност причините за тази несъвместимост може би ще станат по-ясни при един преглед на сведенията за административната система в галатските общности, зад която до известна степен прозира и цялостния социален модел.

Разбира се, за да бъде по-цялостна представата за интересуващото ни явление, е допустима съпоставка със сведенията за социалното развитие и в други области на келтския ареал. При това подобна съпоставка задължително трябва да съобразява обстоятелството, че става въпрос за огромна територия и да отчита:

А) доколко дадено сведение може да служи като източник на информация за събития, протекли на Балканите по времето за което говорим;

Б) икономическите и политически контакти (обкръжението) на съответната келтска формация, привлечена като паралел;

В) познанията на съответния автор за явлението и за района, в който то е наблюдавано.¹²

Неизбежно е анализът на една административна структура да започне с разглеждане на върховите властови институции. Полибий не упоменава никаква титла за ръководителя на келтския поход Брен, но предводителите на галатите в Тракия ни представя като “царе” (βασιλείς).¹³ Павсаний от своя страна сочи същия Брен и наследилия го Акихорий като “съпредводители” (συνάρχοντα).¹⁴ Пак според него, за да подтикне сънародниците си към похода, споменатият Брен многократно изтъквал неговата необходимост пред “общото събрание” (ἐν συλλόγοις τοῖς κοινοίς).¹⁵ Същият автор сочи в контекста на съобщението си за похода интересната подробност за келтския конен ред “τριαρκίσια”.¹⁶ Според Юстин пък походът срещу Делфи бил предвождан от Брен като “вожд” (dux) на галатите¹⁷, но в хода на изложението му се споменават и други “вождове” (duces).¹⁸ Двама са и водачите на един от келтските походи в Тракия, за които Мемнон посочва, че измежду 17 “прочути” мъже (περίφανεῖς) били избрани “предводителите” (κορυφαῖοι).¹⁹ Атеней в краткото си известие за произхода на скордиските²⁰ определя предводителя им Батанат като “вожд” (ἡγεμόν), а Полиен без да сочи титла на келтския предводител Кидерий, пише, че преговорите с Антигон Гонат галатите изпратили “почетни мъже” (εὐπατρίδα).²¹ Т.Ливий също упоменава наличието на “благородници” (nobiles, principes) и на “княз” (regulus) у бастарните, които навлезли в Тракия и Дардания през II в. пр. н. е.²² Пак на него дължим и сведенията за пехотинците, които по време на сражението се качвали на конете на убитите и продължавали боя.²³ При вторият поход на бастарните, за който ни уведомява Д. Касий, те отново били предвождани от “цар” (βασιλεὺς) на име Делдон.²⁴

Освен всичко изброено дотук ние разполагаме и със Страбоновото известие за ранното административно устройство на малоазийската галатска общност. Според него от “...трите галатски племена...всяко се делило на четири части...начело на всяка стоял отделен тетрарх, тя имала също по един съдия и военачалник, подчинени на тетрарха. Подчинявали му се и двамата низши военачалници. Съветът на тези 12 тетрарси се състоял от триста души...”.²⁵ С оглед на Страбоновия произход не можем да се съмняваме в неговата осведоменост.

Отделен е въпросът доколко точно географът е успял да ни поднесе информацията си.

От цитираните сведения за балканските походи се вижда, че по време на големите кампании през 70-те години на III в.пр.н.е. сред галатите вече било налице известно съсловно деление, при което на върха на пирамидата се намирали “почетните и известни” мъже (εὐλατρίδαί, περίφανεῖς). Отделна прослойка представлявали онези членове на общността, които излъчвали конницата (ἵππεῖς), а останалите редови членове са упоменати в изворите с етноним (Γαλάται, κελτοί, Galli).²⁶ Колкото до изкушението да потърсим в сведението на Павсаний за тримаркисията данни за някакви клиентни отношения във времето, за което говорим, струва ми се, че това би било твърде пресилено при изолирано известие, т. е. без възможност за контрол. Едва век по-късно подобен начин на воюване е засвидетелстван сред бастарните, но очевидно в случая е налице описание на един чисто тактически прием. Вероятно при описанието на тримаркисията Павсаний е бил повлиян от познанията си за твърде развитите сред келтите в по-късната епоха клиентни отношения.²⁷

От средите на най-висшето съсловие при извънредни ситуации (преселения, военни кампании) били излъчвани предводителите (κορυφαῖοι, ἡγεμόνες, duces).²⁸ Нерядко те са двама - практика, известна и от сведенията за други етноси по време на прехода от варварството към цивилизацията, а даже и при вече оформени политически формации.

Задача на членовете от най-висшето съсловие било изпълнението на различни дипломатически мисии. За други техни функции в изворите липсват сведения. Не разполагаме с данни и за правата и задълженията на “конниците”, освен по време на война. Що се отнася до редовите членове, те участвали в обществения живот дотолкова, доколкото съставяли общото събрание, а във време на война формирали основната част от армията.

Твърде бедни са и сведенията за правомощията на отделните институции. Очевидно “предводителите” са взимали само решения по непосредствени тактически задачи в хода на кампаниите, които ръководели. Колкото до генералните проблеми като начало на военен поход, избор на ръководители за него, преговори за откуп и пр., то в такива случаи решение взимало “общото събрание”. Липсват данни за конкретната административна форма, която да отразява привилегированото положение на аристократичната върхушка.

Не е известно как са се развивали споменатите отношения и институции през по-късния период. Единственото, което може да се каже със сигурност е, че към края на III в.пр.н.е. начело на келтското политическо обединение в югоизточна Тракия стои вече не временен “предводител”, а “цар”. За начините, по които той придобивал властта си, както и за размерите на тази власт обаче не разполагаме със сведения. Все пак съществуват известни основания да приемем, че в разстояние на половин век икономическата основа на

келтската социална система е променила до известна степен своя характер. Тук трябва да отбележим, че в целия келтски ареал за пръв път “собствени” монетни емисии секаат именно тракийските галати. Трудно може да се каже доколко тези монети, носещи името на последния келтски цар в Тракия Кавар са били предназначени за потребностите на пазара и доколко те са били за него въпрос на престиж. Фактът, че са били отсичани емисии с различни стойности, насочва по-скоро към първата теза. За това, че келтския цар е отчитал икономическите реалности, свидетелствува и Полибий, сочейки че Кавар предоставял привилегии на търговците в своите владения.²⁹

От изнесеното става ясно колко предпазливи трябва да сме с термини като “държава” или “царство”, когато определяме келтската формация в Тракия. В подобни случаи трябва да отчитаме обстоятелството, че при настъпването им тук у келтите е липсвала икономическата и социална основа, която би позволила изграждането на държавна структура дори и от най-примитивен тип. Многократно обсъжданото в научната литература келтско “царство” в самото начало на своето съществуване е представлявало племенен съюз или по-скоро - съюз на части от различни племена (трокми, толистобогии, тектосаги, егосаги), които не последвали своите съплеменници в малоазийските им походи през 278-277 г. пр. н. е.³⁰ Конкретните форми на съжителство между пришълците и местното население са разглеждани в литературата³¹, но не е излишно да се напомни, че с попадането си в едно чуждо социално-икономическо, етническо и политическо обкръжение, галатската маса е била принудена да запази своята компактност, за да оцелее. От своя страна тази компактност и военният или полувоенен характер на галатското присъствие в района са довели до засилване на централизаторските тенденции и до израстването на временния военен предводител като цар. Дали Кавар пръв е носил тази титла в случая е без значение. По-важно е, че усилията на този владетел да създаде не само военно-политическа, но и икономическа база за властта си в Тракия останали безрезултатни. В крайна сметка келтите успели да се интегрират единствено в периферните области на балкано-малоазийския ареал, т. е. в районите където разликата в социалните модели не била толкова непримирима.

¹ Данов Хр. *Древна Тракия*. София. 1969, с. 433-434.

² Polyb., IV, 46 (2-3). Кабакчиев Ю. *Наблюдения върху тракийската държавност*. (=Summa Thracologiae.1). София. 2000, с. 104-109.

³ Latyshev B., *Inscriptiones Orae septentrionalis Ponti Euxini*. Petropoli. N 32

⁴ Iust., XXIV, 7 (2).

⁵ Steph. Byz., XXI, 13.

⁶ За гръко-македонския или по-точно гръцкия характер на този модел вж Walbank F.W. *The Hellenistic world*. Brighton/New York. 1981, p. 65-78.

⁷ Liv., XXXVIII, 16 (3).

⁸ **Кабакчиев Ю.** *Наблюдения върху тракийския социум от предримската епоха.* (=Summa Thracologiae.2). София. 2001, с. 100.

⁹ **Фол Ал.** *Демографска и социална структура на древна Тракия.* София 1970, с. 111-116, 196; **Геров Б.** *Земевладението в римска Тракия и Мизия.*-ГСУ ФКНФ. LXXII. 1977. 2, с. 14-15.

¹⁰ **Тачева М.** *История на българските земи в древността.* София. 1987, с. 97-98; **Неделчев Н.** *Древните общества и свободната община в Тракия.* - Исторически преглед. XLV. 1989. 2, с. 82-95.

¹¹ **Тачева М.**, пос съч., с. 100-101, 116; **Кабакчиев Ю.**, пос съч., с. 27-28, 107-108.

¹² Такъв подход към проблематиката практикуват Le Roux F./Guyonavarg'h J. *Les Druides*. Rennes. 1986, p. 342-344.

¹³ Polyb., IV, 45-46.

¹⁴ Paus., X, 19 (7).

¹⁵ Idem, X, 19 (8).

¹⁶ Idem, X, 19. За нея вж Powell T.G.E. *The Celts*. London. 1959, p. 108-109.

¹⁷ Iust., XXIV, 6 (1).

¹⁸ Idem, XXIV, 8.

¹⁹ Мемн., XIX, 3. Пръв на това съобщение като извор за равнището на социалните отношения у тракийските галати обърна внимание **Данов Хр.**, пос. съч., с. 444.

²⁰ Athen., VI, 25.

²¹ Polyæn., IV, 6, 17.

²² Liv., XL, 57; XLIV, 26.

²³ Idem, XLIV, 26.

²⁴ Dio Cass., LI, 23 (5).

²⁵ Strabo, XII, 5 (1).

²⁶ Сравни Powell T.G., op. cit., p. 74-84; Kruta V. *Les Keltés*. Paris. 1976, p. 97-102; *Settlement and Society Aspects of West European Prehistory in the First Millenium B.C.* Ed. by Champion T.C./Megow J.V.S. Leichester. 1985, p. 9-22.

²⁷ **Dobesh G.** *Die Kelten in Österreich*. Wien. 1980, S. 417-432 разглежда извънредно подробно тази институция.

²⁸ **Powell T.G.E.**, op. cit., p. 57.

²⁹ **Кабакчиев Ю.**, пос. съч., с. 106; **Dobesh G.**, op. cit., p. 147-151 sqq.

³⁰ Polyb., VIII, 22.

³¹ **Домарадски М.** *Келтите на Балканския полуостров*. София. 1984, с.84-88.